

Konfirmandlitteratur 1920-1925

Mathilde Nielsen
770512-9422

VT 06
2006-05-22
Centrum för teologi och religionsvetenskap
Lunds Universitet

Innehållsförteckning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

1.2 Syfte

1.3 Frågeställning

1.4 Metod och avgränsningar

1.5 Disposition

1.6 Material

2 Litteraturgenomgång/undersökning

2.1 Historisk genomgång

2.2 1917 års konfirmationsritualer

2.3 Konfirmandlitteratur 1920-1925

3 Diskussion/Slutsatser

4 Sammanfattning

5 Litteratur

5.1 Konfirmandlitteratur 1920-1925

5.2 Annan litteratur

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Innan jag började läsa på religionsvetenskapliga programmet, för att bli präst i Svenska Kyrkan, läste jag tre år på gymnasielärarprogrammet. Mina pedagogiska förkunskaper har gjort att jag inom Svenska Kyrkans historia intresserar mig för konfirmandhistoria, och då framförallt konfirmandlitteratur. Jag har valt att koncentrera mig på en period jag inte själv vet så mycket om, men som kanske just därför blivit av intresse för mig.

1.2 Syfte

Att undersöka om 1917 års handboks konfirmationsgudstjänster återspeglas i konfirmandlitteraturen, och i så fall hur.

1.3 Frågeställning

Vad är bakgrunden till utformningen av konfirmationsgudstjänst i 1917 års handbok?

Vad är innehållet i 1917 års konfirmationsgudstjänst?

Vilken konfirmandlitteratur kom ut 1920-1925?

Hur är konfirmandlitteraturen uppbyggd?

Vad innehåller respektive bok?

Hur återspeglas konfirmationsgudstjänstens innehåll i konfirmandlitteraturen?

1.4 Metod och avgränsningar

För att besvara min frågeställning har jag valt att först titta på 1917 års konfirmationsgudstjänst och vilka moment som ingår i den. Efter det ger jag en översikt över konfirmandlitteraturen som är utgiven mellan 1920-1925. Jag har avgränsat min konfirmandlitteratur mellan dessa år för att göra min arbetsmängd rimlig och för att konfirmationsgudstjänstens utformning först då bör kunna genomskådas i litteraturen. För att kunna besvara och använda min litteratur på ett översiktligt sätt har jag gjort en tabell. Tabellen är utformad efter minsta möjliga nämnare av gemensamt innehåll hos konfirmandböckerna. Det kan finnas andra sätt att kategorisera ”innehåll”. Jag valt att göra tabellen för att jag menar att den ger en översikt av innehållet i böckerna som jag tycker är värdefull i diskussionen.

Genom att gå igenom 1917 års konfirmationsritual och konfirmandlitteraturen kan jag jämföra deras innehåll.

Jag avgränsar min uppsats genom att inte undersöka författarnas bakgrund, t ex vilken kyrklig tradition de har sin hemvist.

1.5 Disposition

I min litteraturgenomgång/undersökning gör jag först en historisk genomgång, för att svara på min första fråga.(2.1) Jag redovisar 1917 års handboks två konfirmationsgudstjänster och deras innehåll.(2.2)

För att svara på de tre sista frågorna går jag igenom de 15 konfirmandböcker som är utgivna mellan 1920-1925 var och en för sig samt jämför deras innehåll i en tabell (2.3). I ett avslutande diskussionskapitel (3) försöker jag dra några generella slutsatser om böckerna, samt jämför deras innehåll med konfirmationsgudstjänstens fyra huvudmoment: Förhöret (kristendomskunskap), dopbekräftelsen (trosbekännelsen), nattvardsadmissionen (tillträde till nattvarden för första gången) och sändningen.

1.6 Material

För att få en historisk förståelse använder jag mig av en bok av Henrik Ivarsson, *Konfirmationen förr och nu* och två artiklar, Bertil Nilsson ”Konfirmation – vad är det” och Gert Andréen ”Konfirmation i Svenska Kyrkan – en tillbakablick”, samt Lars Eckerdal, *Svenska Kyrkans gudstjänst, Kyrkliga handlingar (SOU 1981:66)*. Till undersökningen av konfirmandlitteraturen använder jag mig av de 15 konfirmandböcker som är utgivna mellan 1920-1925.

Dessutom har jag använt mig av 1917 års kyrkohandbok.

2 Litteraturgenomgång/undersökning

2.1 Historisk genomgång

För att ge konfirmationen ett historiskt sammanhang har jag valt att göra en kort svensk historisk genomgång av konfirmationens historia med betoning på tiden efter reformationen fram till 1917 års handbok.

Före reformationen var konfirmationen ett initiationssakrament förvalt av biskopen. Ett sakrament som efterföljde dopet, men utan åldersangivelse på den som skulle konfirmeras. Sakramentet beskrivs som ”... den helige Andes kraft ges, på samma sätt som den gavs åt apostlarna vid Pingsthögtiden, så att den kristne frimodigt kan bekänna Kristi namn.”¹ Biskoparna var de som förvaltade sakramentet och de konfirmerade alla okonfirmerade när de kom på visitation. Ett viktigt moment i konfirmationen verkar ha varit kontakten med biskopen.² Åldern på konfirmanden verkar inte ha varit en specifik angiven ålder utan verkar snarare ha varit ett intervall på antalet år mellan biskopens besök.

Under reformationen blev konfirmationen endast ett intressant debattämne i hänseende av att reformatörerna motsatte sig dess sakramentala värde och att det endast var biskoparna som förvaltade sakramentet.

I den första svenska kyrkohandboken, antagen av riksdagen 1541, finns ingen konfirmationsritual. Däremot nämner kyrkoordningen från 1571 vem som har tillträde till nattvarden. Den som vill dela gemenskapen i nattvarden skall göra skäl för sig och vara redo. Enligt kyrkoordningen skall den som vill ha tillträde till nattvarden kunna Fader Vår, trosbekännelsen och budorden³, och prästerna får heller inte admittera barn yngre än 8 år.⁴ Lars Eckerdal skriver:

Under 1600-talet började lokalt och stiftsvis växa fram *en liturgisk inramning kring förhöret* av dem som ”första resan” skulle kommunicera: ett offentligt förhör, förmaning, bön och psalmsång. Önskemål om att få in reglerade anvisningar därom i kyrkolagen 1686 hade ingen effekt, än mindre gavs någon enhetsskapande modell i 1693 års handbok. Fältet stod med andra ord öppet för fortsatt utveckling av stiftstraditioner och privata initiativ.⁵

Det dröjer ända till 1811 års handbok innan ritualen blir införd, och den försöker tillgodose olika önskemål samtidigt som den skall vara uniform. Ritualen har starka pietistiska drag av offentlig bekännelse med löftes- och bekännelsefrågorna på en central plats.⁶ I ritualens förmaningsord och inledning finns förslag om att prästen bör påminna barnen om att de nu

¹ Andréen 1998, 14

² Ibid 1998, 14

³ Ibid, 15

⁴ Eckerdal 1981, 334

⁵ Ibid, 334

⁶ Ivarsson 1962, 14-15

känner innebörden av dopförbundet och framförallt dess förpliktelser. I handboken finns det inte bara plats för ritualen utan hela konfirmationsförfarandet går igenom. Konfirmationsundervisningen skulle ske gruppvis och ”både till förståndets upplysning, och det unga hjärtats danande.”⁷

Ritualen debatteras livligt under 1800-talet med hänsyn till ”... relationen mellan undervisning, konfirmation och nattvardsgång liksom i frågan om bekännelsemomentets utformning.”⁸ Den pietistiska rörelsen ville att ritualen skulle vara ett fullföljande av dopet genom en personlig trosbekännelse, som spädbarnet rimligtvis inte kunde avge. Upplysningsströmmarna och rationalistisk teologi ville att ritualen skulle vara medlems- och myndighetscentrerad.

Debatten ledde fram till 1868 års konfirmationsritual ”där fokuseringen låg dels på bekännelsemomentet och prästens deklARATION att församlingen välkomnade dem som bekant sin tro... // ...dels på den nyinförda välsignelsehandlingen.”⁹ Funktionen av ritualen hade förflyttats från att vara en löftesförnyelse till en bekännelse- och välsignelsehandling. Konfirmationen, som i 1811 års handbok blivit den officiella termen, hade teologiskt blivit ett nödvändigt komplement till spädbarnsdopet. Men debatten var inte slut med den nya handboken. På grund av följande års debatter och svårigheter att komma överens ändrades inte ritualerna i de kommande handböckerna 1894 och 1917 förrän några år efter, och då för att det krävdes en kompromiss. 1898 års särskilda antagna konfirmationsförslag, var en kompromiss som hade tagit bort myndighetsförklaringen och ritualen var nu bara en admissionsritual.

1900-talets två första decennier bjöd på fortsatt debatt i konfirmationsfrågan, tros- och löftesfrågor kritiserades och det direkta sambandet mellan konfirmation och kommunion. Vid 1917 års handboks färdigställande var debattörerna inte överens utan först 1920 kom tillägget till handboken med två olika konfirmationsformer.

Den första formen var det kompromissvis antagna ritualen 1898. Den andra och tredje formen förenades under den gemensamma rubriken ”En annan form”. Gemensamt för båda var att trosbekännelsen lästes gemensamt av alla, ”unga och gamla”. Enligt den ena formen riktades därefter en enda löftesfråga till

⁷ Eckerdal 1981, 336

⁸ Nilsson 1993, 211

⁹ Nilsson 1993, 211

konfirmanderna, enligt den andra hade frågan gjorts om tillönskan. I de båda alternativen hade innehållet i de gamla löftesfrågorna förvandlats till en kort förmaning...¹⁰

Utanför kyrkans verksamhet skedde en förändring med möjlig inverkan på den kommande konfirmandlitteraturen.

En för konfirmandundervisningen betydelsefull förändring hade dessutom genomförts år 1919, i och med att katekesen upphörde att vara folkskolans officiella lärobok i kristendomskunskap. Intill dess hade konfirmandundervisningen kunnat ses som en överkurs till folkskolans grundkurs i katekesen.¹¹

2.2 1917 års Konfirmationsritualer

Båda ritualerna är från 1917 års handbok sidan 129-140. Då där inte föreligger någon större skillnader i ritualerna, väljer jag att behandla dem som en ritual.

¹⁰ Eckerdal 1981, 345

¹¹ Andréen 1999, 22

1. Psalm

2. Kort tal till barnen av prästen.

3. Förhör

4. Trosbekännelsen.

Prästen säger:

Älskade barn! I haven nu korteligen redogjort för eder insikt i den lära, vilken vår Herre Jesus Kristus i sitt heliga ord har oss uppenbarat, och som i hans församling förkunnas och bekännes. Denna är ock den tro, till vilken I ären döpta. Jag uppmanar nu eder att inför Gud och denna kristna församling svara och bekänna:

Tron I på Gud Fader allmäktig, himmelens och jordens skapare?

Svar: Ja

Tron I på Jesus Kristus, hans enfödde Son, vår Herre, vilken är avlad av den Helige Ande; född av jungfrun Maria; pinad under Pontius Pilatus, korsfäst död och begravnen; nederstigen till dödsriket: på tredje dagen uppstånden igen ifrån de döda; uppstigen till himmelen; sittande på allsmäktig Gud Faders högra sida; därifrån igenkommande till att döma levande och döda?

1. Psalm

2. Kort tal till barnen av prästen

3. Förhör

(2. Kort tal och 3. Förhör kan byta plats.)

Då talet föregår förhöret avslutas förhöret med:

Älskade barn! I haven blivit undervisade i den tro, vilken vår Herre Jesus Kristus i sitt heliga ord har uppenbarat för oss och som i hans församling förkunnas och bekännes. Denna är ock den tro, till vilken I ären döpta. Redogör nu för eder insikt i vår kyrkas bekännelse.

Då förhöret föregår talet inleds förhöret med dessa ord:

Älskade barn! I haven blivit undervisade i den tro, vilken vår Herre Jesus Kristus i sitt heliga ord har uppenbarat för oss och som i hans församling förkunnas och bekännes. Denna är ock den tro, till vilken I ären döpta. Redogör nu för eder insikt i vår kyrkas bekännelse.

4. Trosbekännelsen.

Prästen säger:

Låtom oss nu, unga och gamla, inför Gud bekänna vår tro:

Vi tror på Gud fader allsmäktig, himmelens och jordens skapare.
Vi tror ock på Jesus Kristus hans enfödde Son, vår Herre, vilken är avlad av den Helige Ande; född av jungfrun Maria; pinad under Pontius Pilatus, korsfäst, död och begravnen; nederstigen till dödsriket; på tredje dagen uppstånden igen ifrån de döda; uppstigen till himmelen; sittande på allsmäktig Gud Faders högra sida; därifrån igenkommande till att döma levande och döda.

Vi tror ock på den Helige Ande; en helig allmänlig kyrka, de heligas samfund; syndernas förlåtelse, de dödas uppståndelse och ett evigt liv.

Svar: Ja.

Tron I på den Helige Ande; en helig, allmänlig kyrka, de heligas samfund; syndernas förlåtelse, de dödas uppståndelse och ett evigt liv?

Svar: Ja.

Viljen I genom Guds nåd bevisa denna tro i edert leverne och alltså vandra värdigt Kristi evangelium i kärlek till Gud och till eder nästa?

Svar: Ja.

Viljen I därför med Guds hjälp, under vaksamhet och bön bruka Guds ord och söka eder Frälsare i hans heliga nattvard?

Svar: Ja.

5. Tillträde

Prästen säger:

Älskade Barn! Inför Gud, den allvetande och allestädes närvarande, haven I nu med egen mun avlagt eder bekännelse; och förklara jag härmed, att I ägen tillträde till Herrens heliga nattvard, i Gud, Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Herren förläne genom sin nåd, att hela edert liv och alla edra krafter må vara helgade till hans vilja och tjänst i Kristus Jesus!

Prästen säger:

Älskade barn! Viljen I med Guds nåd förbliva i denna tro samt bevisa den i edert leverne?

Svar: Ja.

eller

Prästen säger:

Älskade barn! Gud give eder nåd att förbliva i denna tro samt bevisa den i edert leverne.

5. Tillträde

Prästen säger:

Guds vilja är, att I vandren värdigt Kristi evangelium i kärlek till Gud och eder nästa. I sitt ord och den heliga nattvarden kommer vår Frälsare till eder och tillbjuder eder sina gåvor. Försummen icke hans nåd. Bruken i eder hem och tillsammans med församlingen hans ord under vaksamhet och bön och söken honom med uppriktiga hjärtan i hans nattvard. Herren förläne genom sin nåd, att hela edert liv och alla edra krafter må vara helgade till hans vilja och tjänst i Kristus Jesus.

Älskade barn! I eder döpelsestund upptog Frälsaren eder i sin famn. Nu vill han möta eder i sin heliga nattvard.

Jag tillsäger eder därför, att I från denna stund med församlingen äger tillträde till Herrens nattvard. I Guds, Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen

6.Sändning

(barnen faller på knä)

Vår Herres, Jesu Kristi, Fader förläna eder, efter sin härlighets rikedom, att I genom hans Ande växen till i kraft till eder invärtes människa och bliven uppfyllda av all Guds fullhet! Amen.

7. Herrens Bön

(prästen knäböjer vänd mot barnen och ber)

Fader Vår....

(prästen stiger upp)

Låtom oss nu förena oss i trogna förböner för dessa barn!

8. Förbön

(prästen vänder sig mot altaret)

Allsmäktige, barmhärtige Gud, himmelske Fader, du som i oss begynner och fulländar allt gott, vi bedja dig för dessa barn, i vilka du genom födelsens bad har begynt ditt goda verk och som du nu har låtit komma till den kunskap, att de själva inför din församling hava kunnat bekänna din nåd och sanning i Kristus Jesus, vår Herre: fullborda det goda verk, som du i dem begynt. Lär deras hjärtan alltmera känna värdet av den salighet som din enfödde Son har berett dem. De äro svaga: styrk du dem med din kraft.

Psalm 22. "Gud trefaldig, stått oss bi"
De skola vandra genom en farlig värld: skydda dem med din makt. Frestelser skola möta dem: stärk dem till att kämpa och att segra.

Giv dem din helige Andes nåd till välsignat åtnjutande av den heliga nattvarden. Hjälp dem att med ord och vandel frimodigt bekänna ditt namn inför världen, alltid vaka och bedja samt med alla dina trogna trösteligen förbida din käre Sons tillkommelse och äntligen med honom undfå evigt liv. Amen.

6. Sändning

(barnen faller på knä)

Vår Herres Jesu Kristi, Fader give eder efter sin härlighets rikedom, att I genom hans Ande växen till i kraft till eder invärtes människa och bliven uppfyllda av all Guds fullhet! Amen.

7. Herrens Bön

(prästen knäböjer vänd mot barnen och ber)

Fader Vår....

(prästen stiger upp)

Låtom oss nu förena oss i trogna förböner för dessa barn!

8. Förbön

(prästen vänder sig mot altaret)

Allsmäktige, barmhärtige Gud, himmelske Fader, du som i oss begynner och fulländar allt gott, vi bedja dig för dessa barn, i vilka du genom födelsens bad har begynt ditt goda verk och som du nu har låtit komma till den kunskap, att de själva inför din församling hava kunnat bekänna din nåd och sanning i Kristus Jesus, vår Herre: fullborda det goda verk, som du i dem begynt. Lär deras hjärtan alltmera känna värdet av den salighet som din enfödde Son har berett dem. De äro svaga: styrk du dem med din kraft.

De skola vandra genom en farlig värld: skydda dem med din makt. Frestelser skola möta dem: stärk dem till att kämpa och att segra.

Giv dem din helige Andes nåd till välsignat åtnjutande av den heliga nattvarden. Hjälp dem att med ord och vandel frimodigt bekänna ditt namn inför världen, alltid vaka och bedja samt med alla dina trogna trösteligen förbida din käre Sons tillkommelse och äntligen med honom undfå evigt liv. Amen.

9. Välsignelsen

(prästen vänder sig mot församlingen)

Böjen edra hjärtan till Gud och mottagen välsignelsen!
Herren välsigne eder och bevara eder;
Herren låte sitt ansikte lyse över eder och vara eder nådig; Herren vände sitt ansikte till eder och give er frid! I Guds, Faderns och Sonens och den Helige Andes, namn.
Amen.

10. Psalm

9. Välsignelsen

(prästen vänder sig mot församlingen)

Böjen edra hjärtan till Gud och mottagen välsignelsen!
Herren välsigne eder och bevara eder;
Herren låte sitt ansikte lyse över eder och vara eder nådig; Herren vände sitt ansikte till eder och give er frid! I Guds, Faderns och Sonens och den Helige Andes, namn.
Amen.

10. Psalm

Mellan de två ritualerna finns en skillnad i moment 4 Trosbekännelsen. Den första ritualen (vänster) betonar en personlig bekännelse genom ett personligt svar på löftesfrågorna.

Alternativritualet (höger) har inte med det personliga löftena utan betonar istället inträdet i en större gemenskap, inträdet i kyrkan.

2.3 Konfirmandlitteratur 1920-1925

Det finns 15 böcker utgivna som konfirmandlitteratur mellan 1920-1925. Alla är skrivna av män som är präster. Jag gör en översikt av varje bok, med hänsyn på kapitelinhåll och sammanställer det sedan i en tabell, därför har varje bok fått en siffra.

1. Vad du bör veta - Julius Bengtsson

Boken är indelad i sex kapitel; en inledning och fem huvuddelar. Inledningen definierar vad nattvardsbarn och konfirmationstid är. Den första huvuddelen behandlar Gud, vem Gud är och hur Gud finns i Bibeln, och ger en allmän information om Bibelns uppbyggnad och historia. Bibeln tas även som utgångspunkt i hur en kristens relation skall vara med Gud. Kyrkoåret och otukt tas också upp. Den andra huvuddelen går igenom reformation, bekännelseskrifter, skapelsen, Messias tanken, frälsningslära/försoningslära, Jesu gudomlighet och den helige Ande. Trosbekännelsen i sin helhet går inte igenom. I den tredje huvuddelen är temat Fader Vår och dess innehållsliga betydelse. Den fjärde huvuddelen handlar om dopets sakrament. Om barndopet och att det finns tro i ett barn, dock ej en kunskapsstro, och att det därför är mottagligt för dopet. Den sista huvuddelen handlar om nattvardens sakrament, om olika kristna samfund syn på den och på att den som vill delta i nattvarden måste ha bekänt sina synder.

2. För konfirmationsundervisningen - C E D Block

Detta är en bok som vill undervisa i praktisk kristendom. Det hänvisas hela tiden till befallningsverb eller sanningsadjektiv om hur konfirmanden bör leva som kristen. Boken är indelad enligt Luthers lilla katekes. Katekesens fem huvudstycken; de tio budorden, Trons artiklar, bönen, dopet och nattvarden, läggs ut i författarens egen teologi, t ex avslutas varje genomgången budord i det första huvudstycket med en dygd som befallas i detta bud. I det andra huvudstycket lägger författare till nådemedlen, frälsningshindren, omvändelse och frälsningsvägen. Efter de fem huvudstyckena ur författarens egen synvinkel finns hela Luthers lilla katekes med. Boken avslutas sedan med ett bihang vari konfirmanden får lära sig kännetecknen på en sovande eller icke vetande syndare, en uppväckt syndare och en omvänd syndare.

3. Tron, kärleken och hoppet på biblisk grund – Fredrik Broberg

Broberg har delat in sin bok i fyra delar. Det första kapitlet har titeln ”Guds ord till oss” och behandlar Bibeln, dess böcker, ursprung och uppkomst. Det andra kapitlet ”Vår tro på Gud” använder den apostoliska trosbekännelsen i sin helhet. Trosbekännelsen förklaras med hjälp av bibelcitater och bibelhänvisningar. Tredje kapitlet ”Vår kärlek till Gud” är ett mastodont kapitel, där de tio budorden, Vår Fader, missionsbefallningen, dopet och nattvarden beskrivs mycket pedagogiskt. Dopet och konfirmationen kopplas ihop, samt det kunskaps intag som krävs för tillträde till nattvarden. Det sista kapitlet ”Vårt hopp till Gud” behandlar frälsningsläran, Jesu uppståndelse och Jesu återkomst.

4. Frälsningens kunskap – Christian Duhne

Boken är indelad i en inledning och fyra kapitel, inledningen beskriver att konfirmationen är en bekräftelse på dopet, en övergång till vuxenvärldens ansvar och tillgång till nattvardsgemenskapen. Bokens första kapitel handlar om Jesus, vilket ingående hänvisar till evangeliet som förklaringar om Jesu liv och gärningar med berättelser som Jesu födelse, Jesu dop, frestelser, bergspredikan, diverse under och liknelser. Nästa kapitel behandlar de tio budorden och Jesu utsago om dem. Det tredje kapitlet handlar om Guds gärningar och utgår från andra huvudstycket i Luthers lilla katekes, men utbyggt med författarens egna kommentarer. I det sista kapitlet är det nåden som står i centrum. Herrens Bön, bönhörelse, Guds ord och bröders gemenskap används som rubriker för att beskriva den moderna människans kontakt med Gud. Till sist, på några få sidor får dopet och nattvarden sina förklaringar.

5. Guds rike, lärobok för konfirmander – Carl Edquist

Denna bok börjar med ett förord där författaren beskriver att boken avser att

... så nära som möjligt ansluta konfirmandundervisningen till den undervisning i kristendom, som meddelas enligt 1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor, samt till helt under begreppet Guds rike förena "biblisk historia" och den kristna tros- och sedeläran.¹²

Inledningen handlar om Guds majestät och Guds rike, som följs av ett kapitel benämnt "Gammaltestamentlig uppfattning av Guds rike", i vilket de tio budorden, profetism och lagreligionen behandlas. Det andra kapitlet handlar om Jesus, om Jesu utsagor om Guds rike, vad det är och när det skall komma. Sedan tar författaren upp budorden på nytt och åskådar dem genom Jesu och Luthers ord. Kapitlet avslutas med en beskrivning av Jesu liv, död och uppståndelse. Det tredje kapitlet handlar om kyrkan, dess uppkomst, uppgift och nådemedel, i form av ordet, dvs. Bibeln. Edquist använder sedan huvudstycke två ur Luthers lilla katekes, trons artiklar. Han avslutar kapitlet med förklaringar kring dopet och nattvarden. Boken avslutas med ett tillägg "Bilder ur den Svenska kyrkan", som ger en överblick av svensk kristendomshistoria.

6. Konfirmandbok – G D Fredlund

Boken börjar med Luthers lilla katekes i sin helhet, och använder katekesen som mall för kommande kapitelindelning. Kapitlen är tre och det första går igenom de tio budorden med författarens egna teologi. Efter varje genomgången budord redovisas också hur man syndar mot dessa budord enligt författaren. Det andra kapitlet handlar om trosbekännelsen, dock ej utskriven i sin helhet, men den används mellan raderna som grundlag för att förklara treenighetsläran. Det sista kapitlet används åt bönen. Både hur konfirmanden bör formulera sin egen bön och hur Herrens Bön bör förstås.

7. För mina konfirmander – Hugo Victor Samuel Johnsson

Författaren börjar med en inledning där han beskriver vad sann kristendom är och hur Guds ord bör brukas. Sedan följer boken Luthers lilla katekes med fem huvudstycksindelningar, de tio budorden, tron, bönen (dock ej Herrens Bön), dopet och nattvarden. Boken avslutas med en sida om konfirmationsgudstjänstens löften, helt enligt kyrkohandboken.

¹² Edquist 1922, förord

8. Lärobok för konfirmander – Erik G Ljungqvist

Boken har fem kapitel, de tre första handlar om Fadern, Sonen och Anden och de två sista om bönen och sakramenten. I de tre första kapitlen kommer det först en allmän innebörd av treenighetens olikheter, följt av diverse insprängda underkapitel. I det första kapitlet om Fadern, handlar det också om skapelsen och dess ordning. Andra kapitlet om Jesus innehåller kunskap om gudstjänstens funktion, kyrkoåret, kärlek, kyskhet, sanning, begär och uppståndelsen. I nästa kapitel om Anden följer kunskapen den apostoliska trosbekännelsens tredje del, dvs. kyrkan, syndernas förlåtelse, uppståndelse och det eviga livet. Dessa tre kapitel avslutas med Luthers tankar om Fadern, Sonen och Anden tagna från Luthers lilla katekes. Kapitel fyra går igenom Herrens Bön och det sista kapitlet dopet, konfirmationen och nattvarden. Igenom alla kapitel väver författaren in de tio budorden.

9. Kyrkokunskap, Kort översikt för konfirmander – Paul Nilsson

Detta är en av de kortaste böckerna men fullspäckad med fakta. Inledningen beskriver vad konfirmationsundervisningen är, kunskapen om kyrkan och överlämnandet till Gud genom Jesus och tillträde till nattvarden. På detta följer kristendomshistoria, fakta om Bibeln och Psalmboken, kyrkans uppgift, kyrkoåret, konfirmationsgudstjänsten – konfirmationslöftena, diakoni, mission och relationen templet – kyrkan. Den här boken och de nästa har samma författare och det finns en möjlighet att böckerna var menade att användas tillsammans, trots att det i ingen av dem hänvisas till den andra som supplement eller liknande.

10. Vår kristna lära, Kort framställning för konfirmander – Paul Nilsson

Boken använder sig av samma femdelade indelning som Luthers lilla katekes, med en inledning om Guds uppenbarelse. Det första huvudstycket har namnet Guds rike och är de tio budorden förklarade av författaren med Luthers kommentarer till dem. Stycket avslutas med ett avsnitt om synden, olika sorters straff och belöning. Nästa kapitel är Den apostoliska trosbekännelsen, uppdelad i de tre delarna med författarens kommentarer och Luthers förklaringar och fullproppat med bibelhänvisningar. Nilsson fortsätter även i nästa kapitel, Herrens Bön, med sina egna förklaringar följda av Luthers. I de två sista kapitlen som behandlar dopet och nattvarden är det endast författarens kommentarer. Kapitlet om domen tar även upp konfirmationen som en bekräftelse på dopet. Nilsson har valt att ta med Luthers lilla katekes och avsluta med konfirmationslöftena.

11. Salighetens kunskap till syndernas förlåtelse, för konfirmanders tjänst – Johannes E Persson

En mycket tråkig bok, med ett för tiden redan gammalt språk. Den är indelad i 8 avsnitt; Om Guds ord, Om lagen – de tio budorden, Om Guds son, Om den helige Ande, Dopets sakrament – om sann omvändelse, Bönen – Herrens Bön, Herrens nattvard och Kyrkan och de yttersta tingen. Den är fylld med förmaningar i alla avsnitt och den underliggande teologin verkar vara att alla konfirmander har avfallit från sin döpelse nåd och nu skall omvändas. Konfirmation nämns inte mer än i bokens titel.

12. För mina konfirmander – C H Thölén

Boken startar med en kort inledning och följer därefter Luthers lilla katekes indelning. I första huvudstycket går Thölén igenom varje bud, först med Luthers förklaring, sin egen förklaring, vad budet förbjuder och vad det befäller. Det är ungefär samma struktur i nästa huvudstycke. Den apostoliska trosbekännelsens tre artiklar går igenom var för sig, först med Luthers förklaring till artikeln påföljd av författarens förklaring. Även det tredje huvudstycket om bönen, Herrens Bön, är det samma modell; Luthers förklaring följt av Thöléns. De två sista huvudstyckena går igenom dop och nattvard, med endast författarens förklaring. Avsnittet om dopet avslutas med ett litet avsnitt om konfirmationen som dopets avslutande.

13. Konfirmationskurs – P Thörnqvist

Denna bok har ett mycket gammalt stavningsbruk och väljer ibland att använda glosan nattvardsungdom. Det är en bok som börjar med ”Det gäller **nu** mer än någonsin att vid konfirmationsundervisningen lägga den största vikt vid **Luthers lilla katekes...**”¹³. Även denna bok använder Luthers lilla katekes som strukturmodell med indelning i fem huvudstycken. I de tre första huvudstyckena redovisas först antingen ett bud, en trosartikel eller en bön, påföljd av Luthers förklaring och författarens förklaring. I det första huvudstycket lägger författaren till vad budet förbjuder och befäller. Huvudstycket avslutas med ett avsnitt om vad synd är. De två sista huvudstyckena om dop och konfirmation innehåller bara Thörnqvist egna förklaringar. Konfirmationen nämns inte i samband med dopavsnittet.

¹³ Thörnqvist 1921, förord

14. Vårt lärjungaskap, konfirmandbok – Carl G Widman

I bokens inledning beskrivs konfirmationens syfte vara nattvardsadmissionen. Efter det kommer tre kapitel, alla med titlar om lärjungaskap; lärjungaskapet hos Herren Jesus Kristus, lärjungaskapet stadgas genom tro och lydnad och lärjungaskapet fördjupas genom bönen och den heliga nattvarden. Det första kapitlet handlar om dopet. I nästa kapitel är det kristendomskunskap; budorden med författarens egna förklaringar, trosartiklarna - ej med trosbekännelsen men med förklaringar ur Luthers lilla katekes, försoning, frälsning och synd. Det sista kapitlet innehåller Herrens Bön och nattvardslära med Luthers förklaringar. Boken avslutas med en uppställning av vad som kännetecknar en Jesu lärjunge.

15. Vägledning, för mina konfirmander – G Öhrstedt

Den här boken är indelad i tre delar, efter trosartiklarna. Den startar traditionellt med tema Gud och den delen innehåller de tio budorden. Nästa del har rubriken Jesus och har en annorlunda fokusering på Jesus som länken till Gud och nämner inget om hans liv, gärningar eller under, däremot tar den upp frälsningsläran. Den sista delen som handlar om Anden, innehåller; Andens verk, nåden, dopet, nattvarden, bönen och kyrkoåret. Genom boken refereras diverse Bibelcitats, varav många är från GT, till skillnad från andra böcker som mest citerar Jesu ord eller epistlarna.

Jag kommer att presentera konfirmandböckernas innehåll i tabellform. Innehållet har jag delat upp i 25 kategorier. Då 1917 års konfirmationsgudstjänster har fyra huvudpunkter grupperar jag innehållet enligt dessa. De fyra huvudpunkterna är:

3. Förhöret, som är ett kunskapsförhör om kristendom.
4. Trosbekännelsen, som är en dopbekräftelse på den tro konfirmanden är döpt till.
5. Tillträde, nattvardsadmission.
6. Sändning, ”... I genom hans Ande växen till i kraft till eder invärtes människa och bliven uppfyllda av all Guds fullhet!”¹⁴. Böckerna är platsmässigt uppdelade så att de använder mest sidor till förhöret, följt av trodbekännelsen, tillträde och minst sidantal får sändningen.

¹⁴ 1917 års handbok, 132

Jag vill nu förklara mina kategoriserande innehållsbegrepp:

Gud, allmänt: en allmän förklaring av begreppet och abstraktionen Gud och människans relation med Gud, och vice versa.

Jesus, Biografi: genomgång av Jesu liv biografiskt.

Anden, allmänt: den helige Andes utgjutande, Anden som kyrkans grund.

Bibelkunskap GT / Bibelkunskap NT: Översikt över de olika böckerna och deras skillnader – likheter.

Psalmboken: Den svenska psalmbokens historia och översikt över vad den innehåller.

Frälsningslära/Återlösning: Jesu betydelse som offer ur en teologisk synvinkel.

Mission: beskrivning av vad mission är, var och hur den bedrivs.

Diakoni: beskrivning av vad diakoni är och hur den diakonala verksamheten i kyrkan ser ut.

10 budorden: en genomgång av de 10 budorden med förklaringar till dem.

Kyrkans historia: en översikt från Jesu död till nutid.

Kyrkoåret: beskrivning och förklaring av detta.

Gudstjänsten: Vilka moment ingår i en gudstjänst och deras betydelse.

Synd: Förklaring av begreppet synd, och hur människan bör handla för att inte vara syndig.

Herrens Bön: genomgång av bönen med förklaringar.

LLK – hela: hela Luthers lilla katekes.

LLK – förklaringar: användande av förklaringar ur Luthers lilla katekes.

Trosbekännelsen – hela: hela den apostoliska trosbekännelsen.

Trosbekännelsen – förklarad: Ingen trosbekännelse utan endast förklaringar på de olika tros-artiklarna.

Dopet – allmänt: allmän kunskap om dopets innebörd som sakrament, dess instiftande och verkan.

Konfirmation som dopbekräftelse: förklaringar om att konfirmationen är bekräftelse på doplöftena.

Konfirmationslöften: de löften konfirmanden ger vid gudstjänsten i den första ritualen (den vänstra)

Nattvarden – allmänt: allmän kunskap om nattvardens innebörd som sakrament, dess instiftande och verkan.

Nattvardsadmission: att konfirmationen ger tillgång till nattvarden och vad ett värdigt deltagande är.

Andens kraft och nådegåvor: Vad den heliga Anden kan ge den heliga människan i gåvor och vad hur man tar tillvara dem.

böcker innehåll	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	totalt
Gud, allmänt	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	14
Jesus, biografi				x	x	x										3
Anden, allmänt	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	14
Bibelkunskap -GT	x				x				x	x	x	x				6
Bibelkunskap -NT	x			x					x		x	x				5
Psalmboken									x							1
Frälsningslära/ återlösningen	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	14
Mission			x		x				x							3
Diakoni					x				x							2
10 budorden		x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	13
Kyrkans historia			x		x				x							3
Kyrkoåret	x				x			x	x						x	5
Gudstjänsten					x			x							x	3
Synd	x	x	x		x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	13
Herrens Bön	x	x	x	x	x	x		x		x	x	x	x	x	x	13
LLK - hela		x								x						2
LLK - förklaringar			x	x	x	x		x		x		x	x	x		9

Trosbekännelsen - hela			x		x			x		x		x	x	x		7
Trosbekännelsen - förklarad		x		x		x	x								x	5
Dopet, allmänt	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	14
Konfirmation som dopbekräftelse	x	x		x		x		x	x	x	x	x		x		10
Konfirmations löftena							x	x	x	x						4

Nattvarden - allmänt	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	14
Nattvardsadmission	x		x	x		x		x	x		x	x		x		9

Andens kraft och nådegåvor		x	x	x	x		x	x		x		x	x	x	x	11
-------------------------------	--	---	---	---	---	--	---	---	--	---	--	---	---	---	---	----

3 Diskussion / Slutsatser

Bakgrunden till 1917 års konfirmationsgudstjänst är 1800-talets debatt om vad konfirmationen var och dess relation till dopet. I 1917 års handbok är det framförallt bekännelsefrågan som orsakat en tvist och som skapat en kompromiss genom tillägget av en alternativ ritual. Bekänns tron i dopet eller i konfirmationen?

Konfirmationen har genom tiderna setts som en initiationsrit till vuxenvärlden, en myndighetsförklaring av konfirmanden, vilket det syns väldigt lite av i 1917 års ritual, utan mer verkar vara ett underförstått faktum.

Konfirmationsgudstjänsten inleds med en psalm, vilket följs av ett förmaningstal från prästen till ungdomarna. På det följer förhöret. Förmaningstalet och förhörets uppbyggnad/innehåll kan tänkas ha varit mycket olika beroende på prästen och hans teologiska övertygelse. Nästa punkt är bekännelsen, som skiljer sig lite åt i de två ritualernas utformning. I den ena tillfrågar prästen konfirmanderna, genom användandet av trosbekännelsen, vad de tror. I den andra läser församlingen tillsammans trosbekännelsen och sedan antingen frågar prästen konfirmanderna som i det första ritualet eller så uteblir barnens svar. Efter bekännelsen följer admissionen som är prästens ord, och som också är två skilda varianter. Det första ritualet bygger på att admissionen sker eftersom ungdomarna har bekänt att de vill förvalta gåvan. Det andra är en förmaningsbön utan behov av bekräftelse från ungdomarna. Admissionen följs av sändningen, som är en bön om den helige Andes närvaro i barnens liv. Därefter ber hela församlingen Fader Vår, som går över i en förbön för konfirmanderna. Ritualet avslutas med välsignelsen och en psalm.

Det finns i konfirmationsgudstjänsten fyra punkter som inte finns i andra gudstjänster och som interagerar med ungdomarna: förhöret, bekännelsen, admissionen och sändningen.

1920-1925 utkom det 15 konfirmandböcker, vilka är indelade i ofta korta kapitel som är väldigt sannings- och faktainriktade. En stor del av böckerna använder sig ofta av lösryckta bibelcitrat för att belägga sina påståenden. Ingen av böckerna är uppbyggd som ett diskussions- underlag för egna funderingar, frågor och tankar, utan det är mer faktakunskap i upprepningsform som förekommer. Nästan alla böcker använder sig av Luthers skrifter, som den lilla katekesen, men citat från den stora katekesen och från annat material av Luther

förekommer. Många av böckerna använder sig också av samma struktur som i Luthers lilla katekes. Det är påtagligt att Luther är en auktoritet. 1919 års borttagande av Luthers lilla katekes som folkskolans lärobok i kristendoms-kunskap kan vara en anledning till den yppiga frekvensen, men jag har inget material före den tiden att jämföra med så det är en förklaring som inte kan beläggas.

Vad som förekommer i böckerna går att utläsa ur tabellen på sidan 18. Det finns visst innehåll som verkar vara genomgående för de flesta böckerna medan annat är lite mer godtyckligt. Det är tydligt under kunskapsdelen att det är stor bredd på vad böckerna innehåller. I alla böcker utom en handlar det om Gud (allmänt), Anden (allmänt) och frälsningslära/återlösning. Jag tycker att det är anmärkningsvärt att så få böcker som tre tar upp Jesu liv, dvs vad evangelierna handlar om, historien runt Jesus. De tio budorden, synd och Herrens Bön är också mycket vanligt förekommande. Att synd, vad synd är och hur den rättfärdiga människan bör vara är så frekvent förekommande är för mig ett tecken på konfirmationens innebörd. Det vittnar om att ritens initationsaspekt fortfarande är aktuell och att "förhållningsreglerna" inför vuxenvärlden görs klara för ungdomarna. Herrens bön är kanske det mest förväntade i vad som bör vara med under allmän kunskap, och jag är förvånad över att det inte är full pott i förekommandet.

Under bekännelseavsnittet är det den allmänna kunskapen om dopet som är mest förekommande, följt av förklaringen av dopet som konfirmationsbekaäftelse. Det är tydligt i två tredjedelar av böckerna att konfirmationen är ett sätt att myndighetsförklara ungdomarna på genom att ge dem information om att det är en dopbekaäftelse genom konfirmation som de håller på med. En bekaäftelse som en tredjedel av böckerna utelämnar. Trosbekännelsen, hela eller förklarad, är också vanlig, vilket den borde vara i alla då den har en så framträdande plats i ritualet, och jag undrar lite hur författaren tänkt då de utelämnat den.

Allmän kunskap om nattvarden är, precis som dopet, med i alla utom en bok, däremot är admissionen till den inte lika frekvent.

Sändningen, dvs kunskap om Anden förekommer i de flesta böcker.

Fyra författare väljer att gå igenom konfirmationslöftena, vilket kan ses som ett tecken på att de företräder det första ritualet, då det i det andra inte finns några löften. Tre av de fyra

böckerna skiljer sig inte markant från de andra böckerna på andra punkter. En av de böcker som väljer att ta upp konfirmationslöftena, bok nr nio, är avvikande från de andra på många punkter. Den innehåller mycket fakta som många av de andra böckerna inte har. Den kanske hade gjort sig bättre som en lärobok i kristendomskunskap i skolan?

Det kan alltid diskuteras vad kunskap om den kristna tron är och huruvida alla aspekter av den kunskapen är representerad. Jag tycker att det i böckerna fattas tre saker. Det första är psalmbokskunskap. I konfirmationsgudstjänsten ingår 3 psalmer, i varje gudstjänst sjungs det, men psalmboken har förutom i en bok ingen prioritet i litteraturen. Det andra är gudstjänsten, som även hänger på psalmboken. Församlingens och den enskilde kristnes grund måste ligga i gudstjänsten och denna ges inte mycket utrymme. Detta tycker jag är anmärkningsvärt och detta kan i vidare perspektiv vara intressant ur synvinkeln av att gudstjänstbesökarna minskat under hela 1900-talet. Det tredje som jag anser vara kunskap är som, även tidigare nämnt, Jesus biografi. Nästan inga böcker nämner något om Jesu liv och levne, oftare endast hans död och dess betydelse. Den skrift vi bekänner oss till, de evangelier vi varje söndag läser i gudstjänsten, verkar inte ha någon plats i kunskaps hierakien. Köpte verkligen konfirmanden situationen av att det bara kom en man, som var Guds son och sedan dog för oss? Jag tycker litteraturen här är mycket bristfällig, vi pratar idag i konfirmandsammanhang om en Jesus som förebild även i handlingar. Det var uppenbarligen inte aktuellt eller av intresse i början av 20-talet.

Min slutsats är att gudstjänstens huvudpunkter, förhör, bekännelse, admission och sändning återspeglas väl i litteraturen. Litteraturen missar dock allmän gudstjänstkunskap, som t ex psalmboken. Återspegligen sker ofta i fakta baserad variant med en sanningspedagogik som pedagogisk metod. Vanligt är också användning av Luthers lilla katekes som en auktoritet eller lösryckta bibelcitrat för att underbygga en sanning.

4 Sammanfattning

Den här uppsatsen handlar om de 15 konfirmandböckerna som utgavs mellan 1920-25. Vad böckerna innehåller, hur de är strukturerade och vilka referenser/hänvisningar som författarna gör. Uppsatsen går också igenom 1917 års kyrkohandboks två konfirmationsgudstjänster, deras bakgrund och innehåll. Slutligen jämförs böckernas innehåll med gudstjänstens innehåll.

5 Litteraturlista

5.1 Konfirmandlitteratur 1920-25

Bengtsson, Julius: *Vad du bör veta, lärobok vid konfirurationsundervisningen*, Filipstad: Tryckeri AB Bäragslagernas Nyheter, 1920

Block, C E D: *För konfirurationsundervisningen*, Mölndal: Mölndals Affärstryckeri, 1923

Broberg, Fredrik: *Tron, kärleken och hoppet på biblisk grund*, Stockholm: AB Magn. Bergvalls Förlag, 1922

Duhne, Christian: *Frälsningens Kunskap*, Uppsala: Wretmans boktryckeri, 1922

Edquist, Carl: *Guds Rike, Lärobok för konfirmander*, Stockholm: Sveriges Kristna Studentrörelses Förlag, 1922

Fredlund, G D: *Konfirmandbok*, Lund: Håkan Ohlssons boktryckeri, 1923

Johnsson, Hugo Victor Samuel: *För mina konfirmander*, Lund: C.W.K. Gleerups Förlag, 1921

Ljungqvist, Erik G: *Lärobok för konfirmander*, Stockholm: Ivar Häggströms Boktryckeri AB, 1922

Nilsson, Paul: *Kyrkokunskap. Kort översikt för konfirmander*, Skövde: Stokirks Bokindustri AB, 1922

Nilsson, Paul: *Vår Kristna Lära. Kort framställning för konfirmander*, Skövde: Stokirks Bokindustri AB, 1922

Persson, Johannes E: *Salighetens kunskap till syndernas förlåtelse, för konfirmanders tjänst*, Uddevalla: Uddevalla tryckeri, 1925

Thölén, C H: *För mina konfirmander*, Göteborg: Joh. Lundéns Boktryckeri, 1924

Törnqvist, P: *Konfirurationskurs*, Uddevalla: Uddevalla Tryckeri, 1921

Widman, Carl G: *Vårt lärjungaskap, konfirmandbok*, Stockholm: Svenska Tryckeriaktiebolaget, 1925

Öhrstedt, G: *Vägledning, för mina konfirmander*, Östersund: Aktiebolaget Jämtlandspostens Tryckeri, 1922

6.2 Annan litteratur

1917 års kyrkohandbok

Andréen, Gert: ”Konfirmation i Svenska kyrkan – en tillbakablick” i *Tro & Tanke*, 1998:3, s. 14-26

Ivarsson, Henrik: *Konfirmationen förr och NU*, Stockholm: Diakonistyrelsens förlag, 1962

Nilsson, Bertil: ”Konfirmation – vad är det?” i *Svensk Kyrkotidning*, 1993:19/20, s. 210-212

Eckerdal, Lars: *Svenska Kyrkans gudstjänst, Kyrkliga handlingar: Vägen in i kyrkan. Dop, konfirmation, kommunion. Aktuella liturgiska utvecklingslinjer, SOU 1981:66*, Stockholm: Gotab, 1981